

पश्चिम घाट विकास कार्यक्रमांतर्गत शालेय
विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण विषयक जाणिवा रुजवून त्या
समृद्ध करण्यासाठी विशेष इको-क्लब मार्फत
अंमलबजावणी

महाराष्ट्र शासन
पर्यावरण विभाग
शासन निर्णय क्र.पघावि-२०१०/प्र.क्र.३१/२०१०/तां.क.४
मंत्रालय, मुंबई- ४०००३२
दिनांक : १४ फेब्रुवारी, २०१२

वाचा : १) शासन निर्णय, पर्यावरण विभाग,समक्रमांक दिनांक २८/१०/२०१०
२) शासन आदेश, नियोजन विभाग, क्र. पघावि-२०११/प्र.क्र.११६/का.१४८३,दि. १८.११.२०११

प्रस्तावना :

देशातील डोंगराळ प्रदेशाच्या विकासास चालना देण्यासाठी राष्ट्रीय विकास मंडळाच्या शिफारशीनुसार १९७४-७५ या वर्षापासून महाराष्ट्र, कर्नाटक, तामिळनाडू, केरळ व गोवा या राज्यांमध्ये पश्चिम घाट विकासाचा केंद्र पुरस्कृत कार्यक्रम सुरु करण्यात आला आहे. ज्या तालुक्यातील किमान २० टक्के क्षेत्र ६०० मीटर उंचीवर किंवा त्यापेक्षा जास्त उंचीवर आहे अशा क्षेत्राचा पश्चिम घाट क्षेत्रात समावेश करण्यात आलेला आहे. त्यानुसार राज्याच्या १२ जिल्ह्यातील ६३ तालुक्यांमध्ये पश्चिम घाट विकास कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे.

या कार्यक्रमांतर्गत शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण विषयक जाणिवा रुजवून त्या समृद्ध करण्यासाठी पश्चिम घाट क्षेत्रामध्ये विशेष इको-क्लब मार्फत अंमलबजावणी करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :

१. पश्चिम घाट विकास कार्यक्रमांतर्गत पश्चिम घाट कार्यक्षेत्रात समाविष्ट असणाऱ्या १२ जिल्ह्यांमधील ६३ तालुक्यांत शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण विषयक जाणिवा रुजवून त्या समृद्ध करण्यासाठी विशेष इको क्लबची स्थापना करून त्यामार्फत अंमलबजावणी करण्याबाबत संदर्भित क्रमांक १ येथील शासन निर्णय निर्गमित करण्यांत आला आहे. सदर कार्यक्रमाची अंमलबजावणी करण्यासाठी सन २०११-१२ या आर्थिक वर्षात मंजूर रुपये ३८.०० लक्ष (रुपये पन्नास लक्ष फक्त) इतका निधी संचालक, पर्यावरण शिक्षण केंद्र, पुणे यांना वितरित करण्यास या शासन निर्णयाद्वारे मान्यता देण्यात येत आहे.

२. उपरोक्त मंजूर निधी खर्च करतांना संचालक, पर्यावरण शिक्षण केंद्र, पुणे यांनी पालन करावयाच्या अटी व शर्ती याबाबतचे सहपत्र सोबत जोडले आहे.

३. संचालक, पर्यावरण शिक्षण केंद्र, पुणे यांनी मंजूर केलेल्या कामांवरच ही रक्कम खर्च करावयाची असून याबाबतचे उपयोगिता प्रमाणपत्र विहित कालावधीत शासनास सादर करावे.

४. खर्चाचा ताळमेळ व महालेखापाल कार्यालयात नोंद झालेला खर्च आणि प्रत्यक्ष खर्च यात तफावत राहणार नाही तसेच महाराष्ट्र अर्थसंकल्प नियमावलीतील परिशिष्ट १५५ (४) मध्ये नमूद केल्यानुसार अर्थसंकल्प नियम पुस्तिका क्रमांक १० मध्ये खर्चाची नोंदवही ठेवून आकडे अद्यावत करणे इत्यादी जबाबदारी संचालक, पर्यावरण शिक्षण केंद्र, पुणे यांची राहिल.

५. आर्थिक व भौतिक बाबी तपासणीसाठी माहिती/बाबी शासन प्राधिकृत अधिकाऱ्यांना व महालेखापाल कार्यालयातील संबंधित अधिकाऱ्यांना उपलब्ध असावी.

६. या कार्यक्रमांतर्गत केलेल्या खर्चाचे आर्थिक व भौतिक साध्य, निवडण्यात आलेल्या शाळा व निधी वाटप इ. बाबतची माहिती शासनास वेळोवेळी सादर करणे तसेच पारदर्शकतेच्या दृष्टीने सदर माहिती संकेतस्थळावर देखील उपलब्ध करण्याची कार्यवाही, संचालक, पर्यावरण शिक्षण केंद्र, पुणे यांनी करावी.

७. सदर कार्यक्रमांतर्गत मालमत्तेचे विवरणपत्र शासनास सादर केले जाईल आणि कार्यक्रम समाप्तीनंतर ते शासनास समर्पित करण्यांत येईल.

८. सदर कार्यक्रमाचे मूल्यमापन नियोजन विभागाचा समावेश असलेल्या संदर्भित शासननिर्णयात नमूद सुकाणू समितीमार्फत वेळोवेळी घेण्यात येईल. सदर कार्यक्रमाची अंमलबजावणी समाधानकारकरित्या सुरु आहे किंवा कसे याबाबत निधी वितरण करतांना पुनर्विचार करण्यांत येईल.

९. सदर कार्यक्रमासाठी अवर सचिव, पर्यावरण विभाग, (**Under Secretary, Environment Department**) यांचे नांवे रुपये ३८,००,०००/- (रुपये अडतीस लक्ष) इतक्या निधीचा धनादेश काढण्यांत यावा.

१० . प्रस्तुत प्रकरणी अदा करावयाची एकूण रुपये ३८,००,०००/- (रुपये ३८ लक्ष फक्त) एवढी रक्कम अधिदान व लेखाधिकारी यांच्यामार्फत कोषागारातून काढून सेंटर फॉर एन्वायरनमेंट-डब्ल्यू. जी. यांना अदा करण्यासाठी आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून श्री. दे.के. मानकर, अवरसचिव, पर्यावरण विभाग व नियंत्रक अधिकारी म्हणून श्री. श्या. ना. धकाते, सहसचिव, पर्यावरण विभाग, मंत्रालय, मुंबई यांना घोषित करण्यांत येत आहे. त्यांनी संबंधित संस्थेस (पर्यावरण शिक्षण केंद्र, पुणे) एकूण ३८ लक्ष

इतकी रक्कम अधिदान व लेखाधिकारी कार्यालय, मुंबई येथून स्वतंत्र धनादेशाद्वारे वितरीत करण्याची कार्यवाही करावी.

११. यावरील खर्च हा, मागणी क्रमांक ओ-५, २५५१ डोंगराळ क्षेत्रे-०१/पश्चिम घाट, पंचवार्षिक योजना, ०२ डोंगराळ क्षेत्रांचा विकास (००)(१७) पश्चिम घाटाचा विकास (केंद्र हिस्सा)(२५५१०२५२) ३१ सहायक अनुदाने या मुख्य लेखाशिर्षाखालील संबंधित उपशिर्षाखाली उपलब्ध करून देण्यांत येणाऱ्या तरतुदीतून भागविण्यांत यावा.

१२ . सदर शासन निर्णय नियोजन विभागाने उपरोक्त लेखाशिर्षाखाली निधी मुक्त करण्यास एकत्रितपणे घेतलेला वित्त विभागाचा अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक २१४/११/व्यय-८, दिनांक ९ ऑगस्ट २०११ अन्वये निर्गमित करण्यांत येत आहे.

७. सदर शासन निर्णय शासनाच्या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा सांकेतांक क्र.२०१२०२०९०९४२५८२५८००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या नावाने व आदेशानुसार,

(श्या. ना. धकाते)

सह सचिव (पर्यावरण), महाराष्ट्र शासन

प्रत

१. मा. राज्यपालांचे सचिव,
२. मा. मुख्यमंत्र्यांचे सचिव
३. सर्व मंत्री/राज्यमंत्री यांचे स्वीय सहायक
४. सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई,
५. मुख्य सचिव
६. सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव,
७. सर्व विभागीय आयुक्त (पश्चिम घाट क्षेत्र)
८. सर्व जिल्हाधिकारी (पश्चिम घाट क्षेत्र)
९. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता/ लेखापरीक्षा) महा.१, महा-२, मुंबई/नागपूर
१०. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
११. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई,
१२. उप सचिव (वित्त विभाग/व्यय-१६) समिती सदस्य
१३. उप सचिव (नियोजन विभाग/कार्या-१४८३), समिती सदस्य
१४. वित्त विभाग (अर्थ-१९/व्यय-१६) मंत्रालय, मुंबई,
१५. नियोजन विभाग, मंत्रालय मुंबई,
१६. सर्व उप सचिव, पर्यावरण विभाग/रोख शाखा, पर्यावरण विभाग (२ प्रती)
१७. संचालक, पर्यावरण शिक्षण केंद्र, पुणे / निवड नस्ती/तां.क.४

पर्यावरण विभाग, शासन निर्णय क्र.पघावि-२०१०/प्र.क्र.३१/२०१०/तां.क.४

दिनांक : १४ फेब्रुवारी, २०१२ सोबतचे सहपत्र

.....

पश्चिम घाट विकास कार्यक्रमांतर्गत पश्चिम घाट कार्यक्षेत्रात समाविष्ट असणाऱ्या १२ जिल्ह्यांमधील ६३ तालुक्यांत शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण विषयक जाणिवा रुजवून त्या समृद्ध करण्याबाबतच्या योजनेची अंमलबजावणी करण्यासाठी अटी व शर्ती पुढीलप्रमाणे -

- अ) पश्चिम घाट कार्यक्षेत्रात समाविष्ट असणाऱ्या १२ जिल्ह्यांमधील ६३ तालुक्यांत शालेय विद्यार्थ्यांमध्ये पर्यावरण विषयक जाणिवा रुजवून त्या समृद्ध करण्या शाळा/महाविद्यालये येथे विशेष इको-क्लबची स्थापना करणे. (विवरणपत्र अ)
- ब) सदर कार्यक्रमाची प्रभावीपणे अंमलबजावणी होण्याच्या दृष्टिकोनातून पर्यावरण विषयक घोषवाक्ये तयार करणे, माहिती पत्रकांसह जिल्हा निहाय इको क्लब्सचे च्छको मेळावेछ आयोजित करणे

राष्ट्रीय हरीत सेना या केंद्र पुरस्कृत कार्यक्रमांतर्गत पश्चिम घाट क्षेत्रात स्थापित न झालेल्या ठिकाणी तसेच राष्ट्रीय हरीत सेनेच्या मार्गदर्शक सुचनांत समाविष्ट नसलेल्या शाळांमध्ये (जसे आदिवासी निवासी आश्रम शाळा) तसेच **मान्यता प्राप्त शाळांमध्ये / महाविद्यालयांमध्ये विशेष इको-क्लब स्थापन करण्यांत येतील.**

क) संबंधित शाळा/महाविद्यालयात, शिक्षक/मुख्याद्यापक/विद्यार्थी यांच्या सहभागातून

१. पश्चिम घाट क्षेत्रातील जैवविविधतेची ओळख करून घेऊन त्याचे संवर्धन करणे.
२. घरातील कचऱ्याची पर्यावरणास हानी न पोहोचविता योग्य तऱ्हेने विल्हेवाट लावणे
३. जैविक घनकचऱ्याचे पर्यावरणास अनुकूल असे व्यवस्थापन करणे/ विल्हेवाट लावणे.
४. पाणी, हवा आणि ध्वनी प्रदुषणाबाबत जागृती निर्माण करणे
५. झाडे लावणे व संवर्धन करणे
६. सार्वजनिक ठिकाणी स्वच्छतेच्या नियमांचे पालन.
७. घर, शाळा व आसपासच्या परिसरातील प्रदुषण वाढविण्याऱ्या गोष्टींबाबत जाणीव निर्माण करणे.
८. स्थानिक पर्यावरण सुधारणा
९. अपारंपारीक ऊर्जा स्रोतांचा वापर

ड) दरवर्षी प्रत्येक विशेष इको क्लबला एकरकमी दयावयाच्या रकमेची मर्यादा ही कमाल रु. १०,०००/- इतकी आहे.

ग) सदर कार्यक्रमांतर्गत शक्य असेल तेथे प्रत्येक कार्यक्रमाच्या वेळी आपण चर्यावरण विभाग, महाराष्ट्र शासन पुरस्कृत योजनाछ असे दर्शनी भागावर ठळक अक्षरात फलक लावणे अथवा प्रदर्शित करणे आवश्यक आहे.

घ) सदर कार्यक्रमांतर्गत निवड केलेल्या शाळांची माहिती जसे मुख्याध्यापकांचे नांव, शाळेचा पत्ता, दुरध्वनी क्रमांक, ईमेल पत्ता इ. एकत्रित माहिती (हार्ड कॉपी/सॉफ्ट कॉपीसह) शासनास सादर करावी.

- च) संबंधित शाळा व महाविद्यालय प्रमुखाकडून सदर योजना यशस्वीपणे पार पडली असल्याचे प्रमाणपत्र प्राप्त करावे व ते विभागास सादर करावे. तसेच आवश्यकतेनुसार संबंधित जिल्हा, तालुक्यातील शिक्षण अधिकारी, जिल्हाधिकारी कार्यालयातील प्रतिनिधी वा महाराष्ट्र प्रदूषण नियंत्रण मंडळातील संबंधित अधिकारी / कर्मचारी यांना कार्यक्रमास उपस्थित रहाण्यास पूर्वसूचित करावे.
- छ) मान्य केलेल्या उपरोक्त खर्चाच्या बाबींसाठी अन्य कोणत्याही स्रोतांमार्फत निधी प्राप्त होत असल्यास सदर बाब पर्यावरण विभागाच्या निदर्शनास आणून विभागाची पूर्व परवानगीने सदर खर्च करणे बंधनकारक आहे. सदर जनजागृती/अंमलबजावणी प्रकल्प हा एक मोठ्या प्रकल्पाची बाब असल्याने व त्यातील अन्य बाबींसाठी वेगळ्या आर्थिक स्रोतामार्फत निधी उपलब्ध झाला असल्यास/होत असल्यास त्याबाबत पर्यावरण विभागास पूर्व सूचित करणे बंधनकारक आहे.
- ज) सदर योजनेच्या अंमलबजावणी पर्यावरण विभागास काही त्रुटी आढळल्यास त्यानुरूप आवश्यक ती कारवाई , न्यायालयीन कारवाई करण्यास पर्यावरण विभाग मुक्त असेल याची नोंद घ्यावी. तसेच कोणत्याही पूर्व सूचना न घेता आपल्यास मंजूर केलेली योजना रद्द करण्याचा पूर्ण अधिकार पर्यावरण विभागाकडे असेल.
- झ) योजनांच्या अंमलबजावणीच्या खर्चाचे उपयोगिता प्रमाणपत्र आपण विहित प्रारूपानुसार सादर करणे आवश्यक असेल. **(विवरणपत्र-ब)**
- द) वरील नमूद बाबींसंदर्भात रु.१००/- कोर्ट फी स्टॅम्प पेपरवर अटी व शर्ती मंजूर असलेले हमीपत्र सादर करणे बंधनकारक आहे.
